

beleid zouden afwijken. Inderdaad, Jonkman deed dat al in de toespraak die hij bij zijn installatie hield: tot ergernis van van Starckenborgh en van een groot deel van de Europese pers sprak hij namelijk van zijn 'geachte medeleden aan Indonesische zijde', waarmee het staatkundige begrip 'Indonesië' gebruikt was dat het gouvernement nimmer bezigde.¹

In februari '40 verleende Jonkman aan de motie-Wiwoho in zoverre medewerking dat hij op verzoek van Thamrin, fractieleider van de *Parindra* (die overigens tegenstander van de motie was: zij ging hem niet ver genoeg), Wiwoho's concept aanpaste aan wat het Nederlandse staatsrecht eiste. De motie drong aan op een staatkundige opbouw die zou 'leiden tot zelfstandigheid van Nederlands-Indië binnen het staatsverband'; daartoe verzocht de motie om instelling van een Rijksraad ('gedacht als hoogste staatscollege naast de Kroon') waarin Nederland, Indië, de Antillen en Suriname 'naar recht en billijkheid gelijkwaardig' vertegenwoordigd zouden zijn, voorts op uitbreiding van het ledental en de bevoegdheden van de Volksraad waaraan 'de departementshoofden als ministers verantwoordelijk' zouden zijn, en tenslotte om een (niet nader aangegeven) wijziging in de posities van de gouverneur-generaal en de Raad van Nederlands-Indië.

Naast die motie-Wiwoho werden nog twee moties ingediend², een door Soetardjo en drie andere Indonesische Volksraadsleden, onder wie Thamrin, een door Thamrin en twee andere Indonesiërs, onder wie Soetardjo. De motie-Soetardjo bepleitte de instelling van een commissie om na te gaan of een 'Indisch burgerschap' voor alle ingezetenen van Nederlands-Indië kon worden ingevoerd (los van alle andere gevolgen zou de invoering van zulk een burgerschap het voor het gouvernement moeilijk maken, het census-kiesrecht en de gescheiden kiezerskorpsen te handhaven), de motie-Thamrin drong er op aan, in alle officiële stukken de woorden 'Nederlands-Indië', 'Inlander' en 'Inlands' te vervangen door '*Indonesia*', 'Indonesiërs' en 'Indonesisch'.

Voor eerst werden die drie moties niet in behandeling genomen, zodat Levelt, regeringsgemachtigde voor algemene zaken, er zich in de Volksraad niet over behoefde uit te spreken, maar in de kringen der politiekbewuste Indonesiërs werd na de Duitse invasie van Nederland en vooral ook na de loyaliteitsbetuigingen die daarop waren gevolgd, verwacht dat

¹ 'Er bestaat geen 'Indonesië' in staatkundige zin', schreef Zentgraaff bij die gelegenheid in de *Java-Bode*, 'en er zal er nooit één bestaan, zolang Nederland zijn plaats in de rij der volken mag houden.' (Aangehaald in Kwantes, dl. IV, p. 656). ² Teksten in van der Wal: *Volksraad*, dl. II, p. 552-53.